

Albert Camus

LA PESTA

Isrd
ard

VERGARA

PROLEG

Resulta difícil de preveure quin serà el lloc que, finalment, ocuparà Albert Camus dins la història de la literatura europea del segle xx. És probable que la crítica del futur li restringeixi la importància i el crèdit que els seus contemporanis li havien concedit. Potser sí. Camus, en efecte, no ha estat un escriptor de producció vasta o complexa: la seva vida s'estroncava de cop, a quaranta-set anys, tot just entrada a la millor maduresa, quan encara hauria pogut donar tant de si. Però també hi ha un altre fet evident: el de la subtil autoritat que els seus escrits i la seva actitud intel·lectual havien aconseguit i exercien sobre extensos sectors de públic, en els països occidentals, durant el llarg desconcert de la postguerra. Proporcionada o no al seu valor literari estricte, l'obra d'Albert Camus ha tingut una irradiació poderosa i penetrant. No es tractava exactament de magisteri o de seducció, a la manera d'un Gide, posem per cas: l'època ja no ho hauria suportat. Era, en el fons, la simple i senzilla presència d'una decisió moral, exemplar per la seva integritat i revulsiva pel seu disseny implacable. Quan totes les forces de l'home semblaven confabulades contra l'home, Camus va alçar la seva veu severa enfront de les amenaces: enfront de totes les amenaces. Es negà a ser còmplice de la injustícia, del dolor i de la mort —si és que tot això no és la mateixa cosa—, vinguessin d'on vinguessin. S'hi negà, i va fer d'aquesta negativa la matèria dels seus llibres.

Era una posició bastant insòlita. Certament, les declamacions humanistes, humanitàries o humanitaristes abunden, i no poc, en la literatura del nostre temps. En constitueixen gairebé un tòpic. Però, o bé són mera hipocresia, al servei d'interessos tan inconfessables com notoris, o bé responen a

alguna forma de mistificació doctrinària, sovint cruenta en les seves conseqüències. Camus no fou un hipòcrita ni un doctrinari: cal reconèixer-li aquesta virtut entre totes. A desemmascarar el fariseisme i el fanatisme, a combatre'ls, aplicà la seva tenacitat i la seva bona fe. Ell va militar del costat de l'home, de l'home concret, de tothom i de cadascú, de cara a les agressions i a les opressions que se li infligeixen. En aquest punt no admetia cap simulacre de justificació: el sofriment humà és, per a ell, injustificable —i injust. D'on se segueix que, en el pla metafísic, rebutgi la idea de Déu, i en el pla polític i social, qualsevol espècie de violència. No hi ha dubte que una tal convicció havia d'induir Camus a simplificar uns problemes, a radicalitzar-ne d'altres, a incórrer en equívocs de paraula o d'obra. Cristians i comunistes l'en van acusar; els eters profiteurs miraren d'aprofitar-se'n. Res d'això no desvirtuava, però, l'essencial honestetat de la seva resolució, que, d'altra banda, creixia des d'un subsòl de contradiccions angoixades. I d'aquesta honestetat li venia el prestigi.

Camus no era un filòsof gaire consistent. Les laborioses manipulacions de *Le mythe de Sisyphe* i de *L'homme révolté* tenen una clara gravetat, sí; però menys per la seva solvència especulativa que per la desesperada recerca d'afirmacions que revelen. Camus partia d'una concepció de l'home rigorosament in-transcendent: Déu negat o eludit, l'home és l'únic valor absolut per a l'home. Tampoc això no és cap novetat. Només que, quan Camus diu «home», tendeix a buidar el mot de tota segona intenció capciosa: pensa, sempre, en l'home de carn i ossos que té al seu davant, que ell mateix és. Aquest home inerm i solitari viu amb els altres homes, instal·lats tots en l'absurd però així mateix en la història, i destinats a una sola i exclusiva felicitat terrenal. L'home no té més vida que aquesta, ni res que li valgui més que la vida, si no és la dignitat de viure-la amb plenitud: ¿en nom de què, doncs, se la podrà sacrificar? I també, aquella plenitud de viure, ¿no exigeix com a premissa la plenitud de tots els homes? Camus havia d'inventar-se una ètica —personal, social— que prestés suport, des d'una desolada absència de

Déu, a la dignitat de l'home. Dins l'absurd i contra l'absurd; en la història i contra la història.

Ací hi ha l'origen dels temes més insistits en la seva literatura. Camus reprèn les reflexions d'Ivan Karamàzov, aquell curiós personatge de Dostoievski que encarna gràficament la tragèdia del racionalista amb velleïtats metafísiques. I es repeteix allò de «si no hi ha Déu, tot és lícit?», i tracta de formular hi una resposta constructiva. Encara, a l'igual d'Ivan Karamàzov, s'escandalitzarà del dolor i de la mort dels infants innocents, com d'una injustícia còsmica. Però es regira també contra la pena capital, que ordeixen els advocats i dicten els jutges de la societat constituïda, i contra els «assassinats raonables» que practiquen els terroristes en nom de la mateixa —o d'una altra— justícia. Serà un debellador sistemàtic de les tiranies. Dirà un «no» rotund a les retòriques i a les teories que encobreixen la mà sinistra del torturador i de l'esbirro. Preferirà, com a programa, la «salut» a la «salvació», i l'home que ja bé el seu ofici a la feroç impaciència de l'heroï. I situa en la solidaritat profunda entre els homes el ressort fonamental de la llibertat... No faltarà qui ho desdenyi, tot plegat, amb un gest més o menys olímpic. Emprant una divertida expressió de Trotski —si és que encara hi ha algú capaç d'invocar aquest senyor—, en dirien «xerrameca kantiano-sacerdotal i quàquero-vegetariana». «Anarquisme petit-burgès», seria una altra etiqueta previsible. No dic que no. Però...

La Pesta és una novella hàbil, interessant, suggestiva. Camus utilitzà sovint la narració i el teatre com a instruments d'exposició ideològica. No fa «literatura de tesi», però. I menys que enlloc, en *La Pesta*. En aquest cas, per a presentar-nos un grapat d'homes ben diversos enfrontats amb el risc més despul·lat del seu destí, Camus no ha hagut d'enginyar-se cap trama argumental tendenciosa, ni planteja el llibre com una demostració apològica. Li basta suposar un esdeveniment terrible caigut sobre una ciutat: la pesta, que s'apodera d'Oran. L'amarga experiència de la plaga va desentelant, de mica en mica, les grans qüestions que preocupaven Camus. No d'una manera abstracta, sinó precisades en tipus

i peripècies ben determinats, normals, quasi vulgars. Hi veurem la «santedat sense Déu», i la rebel·lió contra el sofriment de les criatures, i l'horror del crim legal tant com el del crim revolucionari, i la lluita contra la mort, i la certesa del «treball de tots els dies», i el repudi de l'home «com a idea», i la consciència de comunitat que s'aguditza davant la desgràcia. I més coses. Les línies mestres del pensament camusià hi queden reflectides. Potser no sempre amb la mateixa força de persuasió. Al capdavant, La Pesta és una novel·la i no un allegat ni un pamflet. El propòsit de l'autor es limitava, doncs, a testimoniar la seva fe en l'home i en les energies més altes de la intel·ligència i de la voluntat humanes.

Es podrà objectar que La Pesta és, si més no, una novella incompleta o parcial. Camus no hi dona cabuda a alguns problemes decisius que haurien de ser-hi per necessitat. Dirieu que, de fet, a la seva ciutat empestada no hi ha sinó malalts i sans: no hi ha ni explotadors ni explotats, ni —som a Oran!— àrabs ni «peus negres». Obsessionat pels seus temes, ha subestimat, Camus, aquests altres? Indiscutiblement, sí. Si La Pesta aspirés a ser una novella «realista», aquest defecte la invalidaria. Però no és una novella «realista», sinó una novella —no sé si puc dir-ho així— «hipotètica». Camus situa la seva relació en un temps indeterminat i la basa en una catàstrofe afortunadament no produïda. La «realitat» —Oran i la seva gent— és un motiu remot, i només això: un fons de versemblança per a la narració i res més. La resta és ja un esquema deliberat, que havia de servir per a subratllar un altre antagonisme, que Camus creu més genèric i significatiu. «Hi ha plagues i hi ha víctimes», afirma un personatge del llibre. El plantejament, doncs, voreja l'allegoria: allà on Camus escriu «plaga», que cadascú posi el nom de qualsevol dels poders inhumans de què tan pròdig és el nostre «temps del menyspreu». Hi ha plagues i hi ha víctimes: Camus, solidari amb les víctimes, va lluitar contra la plaga, contra totes les plagues. I aquesta és la seva noble lliçó.

JOAN FUSTER

Sueca, 23-XI-1961.